

Tarbiya va ijtimoiy tarbiya . Ijtimoiylashuv mexanizmlari

ChDPU "Maktabgacha talim metodikasi" kafedrası magistri

Abdulatipova Mehrigon Qahramon qizi

El pochta: abdulatipovamehrigon@gmail.com tel: +99895-098-50-98

Annotasiya: *Hozirgi kunda bola tarbiyasi ta'limdan ham yuqari darajada turibdi. Bolaga tarbiya berishda asosan ota ona tarbiyachi va yon atrofıdagi do'stlari bola uchun tarbiya beruvchi shaxslardir. Ayniqsa bolaga ijtimoiy tarbiya berishda bolaning do'stlariga e'tibor berishimiz kerak. Ijtimoiylashuv mexanizmlari esa bolaning yoshiga qarab rivojlanib boradi. Maqolada siz ijtimoiy tarbiyaning ahamiyati bugungu kundagi dolzrligi haqida ma'lumot olasiz*

Kalit so'zlar: *bola ijtimoiylashuv tarbiya mexanizm shaxs nazariya, metod, ijtimoiy ta'lim, imprinting*

Tarbiya — shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon; insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigan chora tadbirlar yigindisi. Tarbiya insonning insonligini ta'minlaydigan eng qad. va abadiy qadriyatdir. tarbiya siz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo'la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar Tarbiya tufayligina bir avloddan boshqasiga o'tadi. Pedagogik adabiyotlarda "Tarbiya " atamasi keng va tor ma'nolarda ishlatiladi. Keng ma'noda Tarbiya inson shaxsini shakllantirishga, uning jamiyat ishlab chiqarishi va ijtimoiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol ishtirokini ta'minlashga karatilgan barcha ta'sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar yigindisini anglatadi. Bunday tushunishda tarbiya ,faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi goyalari, adabiyot, san'at, kino, radio,

televideniye va boshqalarni ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma'nodagi Tarbiya tushunchasi ichiga ta'lim va ma'lumot olish ham kiradi. Tarbiya nazariyasining mohiyati Tarbiya nazariyasining mohiyati. Tarbiya nazariyasi pedagogika fanining muhim tarkibiy qismi bo'lib, tarbiyaviy jarayonning mazmuni, shakl, metod, vosita va usullari hamda uni tashkil etish muammolarini o'rganadi. Hayotga yangicha siyosiy va iqtisodiy nuqati nazardan yondashish o'sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasi bilan bog'lik jarayonni ham qaytadan ko'rib chiqishni taqozo etmoqda Tarbiya va tarbiyaviy ishlar har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahasiyat kab etadi, Yosh avlodning tarbiyasi bilan yetarlicha shug'ullanmagan g'alq yoki mamlakat inqirozga yuz tutadi. Chunki har qanday mamlakatning rivojlanishi uchun moddiy va ma'naviy boyliklarni ishlab chiqarish to'xtovsiz ravishda yuksalib borishi zarur. Yosh avlodda ana shunday moddiy va ma'naviy qobiliyatlarini shakllantirish uchun uzluksiz ravishda faoliyat ko'rsatadigan tarbiyaviy ishlar tizimi bo'lishini taqozo etadi. Tarbiyaviy ishlar tizimi jamiyat taraqqiyotining turli davrlarida turlicha mohiyatga ega bo'lib, har xil izohlandi. Shuning uchun ham turli sinf va ijtimoiy tabaqalarning tarbiyasi o'zgacha bo'ladi va bir-biriga qarama-qarshi turadi degan qarash hukmronlik qilgan. Tarbiyaviy ishlar jarayonida tarbiyaning sinfiy xarakterga ega emasligi isbotlanadi. Chunki chindan ham bunyodkorlik va vayronkorlikning mohiyati har qanday ijtimoiy sinf vakili uchun ham bir xildadir. Ijtimoiy tarbiya maxsus muassasalar tamonidan amalga oshiriladigan pedagogik jarayondir. Xalqning o'zi yaratgan tarbiyachilik sa'natiga va boy merosiga asoslanishi ijobiy ahamiyatni kasb etadi. Tarbiya jarayonida ijtimoiy tarbiya bilan birgalikda oila tarbiyasining uzviyligi va ustivorligi muhim hisoblanadi. Ta'lim muassalaridagi tarbiyaviy ishlar jarayonining samaradorlik darajasi ko'p jihatdan tarbiyaviy ishlar tizimining tashkil etilishiga bog'liq. Tarbiyaviy ishlar tizimi mazmunan boy bo'lishi, umumiy maqsad va o'quvchilar imkoniyatlariga mos bo'lishi kerak. Ijtimoiylashtirish - ta'limning turli jihatlarini qamrab oladigan keng tushuncha. Ijtimoiylashtirish - bu o'qituvchining uzoq muddatli maqsadidir, u inson hayoti davomida amalga oshiriladi va u odatdagidek odamlarda moslashish

va yashash uchun zarurdir. Va tarbiyalash - bolalik davrida amalga oshiriladigan jarayon, bolani jamiyatda qabul qilingan xatti-harakatlar me'yorlari, normalarini tarbiyalash uchun zarurdir.

Ijtimoiylashtirish va ijtimoiy ta'lim - o'z-o'zidan paydo bo'ladigan jarayon, deyarli boshqarolmaydi. Odamlarga turli guruhlar ta'sir ko'rsatadi, ko'pincha o'qituvchi xohlamaydi. Ko'pincha ular uni taniy olmaydilar va hech qanday tarzda unga ta'sir qilmaydilar. Treningni ushbu maqsadda maxsus o'qitilgan va bilim va ko'nikmalarni o'tkazish uchun sozlangan ayrim shaxslar amalga oshiradilar.

Ko'rinib turganidek, bolaning ijtimoiylashishi va tarbiyalanishi ham bir maqsadga ega: uni jamiyatda moslashtirish, muloqot va normal hayot uchun zarur bo'lgan fazilatlarni shakllantirish. Insonning ta'lim, taraqqiyoti va ijtimoiylashishi jamoa ta'siri ostidasodirbo'ladi. O'quv muassasalari shaxsni shakllantirishda faol ishtiroketmoqda. Ular axloqiy ob'yektlarni shakllantirishda, ijtimoiy ahamiyatga ega rollarni rivojlantirishda va bolaligidan o'zini anglash imkoniyatini berishda yordam beradi. Shuning uchun maktabni tarbiyalash va ijtimoiylashtirish dasturi juda muhimdir. O'qituvchilarning vazifasi nafaqat bolalarga ma'lum bilimlarni berish, balki jamiyatda moslashishga yordam berishdir. Shu maqsadda o'quv fanidan tashqari darsliklar tizimi ishlab chiqilmoqda, xodimlar bilan ishlash, o'qituvchilarning oila va boshqa ijtimoiy guruhlar bilan o'zaro ta'siri. Bolalarning ijtimoiylashuvida o'qituvchilarning o'rni juda katta. Bu farzandga inson bo'lishga yordam beradigan maktab, oilaviy, diniy va ijtimoiy tashkilotlarning birgalikdagi faoliyati. Ijtimoiylashtirishning maqsadi - xatti-harakatlari ijtimoiy normalar va jamoat manfaatlari bilan tartibga solinadigan mas'uliyatli va ijtimoiy faol avlodni shakllantirishdir. U uchta asosiy vazifani hal qiladi:

- shaxsni jamiyatga integratsiya qiladi;
- ijtimoiy rollarni o'zlashtirish orqali odamlarning o'zaro ta'siriga yordam beradi;
- madaniyatni ishlab chiqarish va avloddan-avlodga etkazish orqali jamiyatni saqlaydi.

Ijtimoiylashuv - bu shaxs tomonidan an'anaviy ijtimoiy-madaniy merosni o'zlashtirish va faol foydalanish, uning individualligini saqlab qolish va rivojlantirish natijasidir.

Har bir jamiyatda sotsializatsiya mexanizmlari ishlaydi, ular yordamida odamlar bir-biriga ijtimoiy voqelik haqida ma'lumot uzatadilar. Sotsiologik nuqtai nazardan, ijtimoiy tajribaning ba'zi "tarjimonlari" mavjud. Bular to'plangan tajribani avloddan-avlodga o'tkazib, har bir yangi avlodning ijtimoiylashuviga hissa qo'shadigan vositalardir. Ushbu tarjimonlar turli xil belgilar tizimlari, madaniyat elementlari, ta'lim tizimlari va ijtimoiy rollarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiylashtirish mexanizmlari ikki toifaga bo'linadi: ijtimoiy-psixologik va ijtimoiy-pedagogik.

Ijtimoiy-psixologik mexanizmlar:

- Imprinting - bu retseptor va ongsiz darajalarda ma'lumotni bosib chiqarish. Ko'pincha chaqaloqlik davriga xosdir.
- Ekzistensial bosim - bu ongsiz darajada tilni, xatti-harakatlar normalarini o'zlashtirish.
- Taqlid - ixtiyoriy yoki ixtiyorsiz bir naqshga amal qilish.
- Mulohaza - bu ichki dialog bo'lib, uning davomida inson tanqidiy idrok etadi va keyin ma'lum ijtimoiy qadriyatlarni qabul qiladi yoki rad etadi.

Ijtimoiy-pedagogik mexanizmlar:

- An'anaviy - bu, qoida tariqasida, ongsiz darajada sodir bo'ladigan, dominant stereotiplarni shaxs tomonidan o'zlashtirish.
- Institutsional - insonning turli muassasalar va tashkilotlar bilan o'zaro ta'siridan kelib chiqadi.
- Stillashtirilgan - har qanday submadaniyatga kiritilganda funktsiyalar.
- Shaxslararo aloqa - u har safar inson uchun sub'ektiv ahamiyatga ega bo'lgan shaxslar bilan aloqada bo'lganda yoqiladi.

Xulosa: xulosa o'rnida shuni aytiz joizki, hozirgi kundagi bolalar uchun ijtimoiylashuv murakkab mavzudir, chunki axborot texnologiyalari sababali

hozirgi kundagi bolalarning ongi zaharlanmoqda. Natijada esa bolalar ijtimoiylashuvdan do'stlashish va jamoada ishalsh kabi tunchalardan yiroq bo'lmoqdalar. Bolalarga avvalo ijtimoiy tarbiyani berishimiz kerak . Hozirgi kundagi tarbiyachilarga bolalarga eng avvalo ijtimoiy tarbiyani berishlarini iltimos va talab qilib qolaman.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Internet ma'lumotlari
2. Xudoyqulov X.J. pedagogika psixalogiya. T dzayin-press 2011yil
3. Xudoyqulov X.J. Tarbiyaviy ishlar metodikasi . T. TTYMI 2007 yil
4. Mirziyoyev SH.M. yoshlar tarbiyasida besh tashabbus T O'zbekiston 2018 yil